

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Martin Dukát

**Zahraniční politika Kataru před bloádou:
pohlád teorií malých štátov**
**Qatar's Foreign Policy Before the Blockade:
Small States Theories Perspective**

Bakalárska diplomová práca

Vedúci práce: Mgr. Hynek Melichar, Ph.D.

Olomouc 2023

Čestne vyhlasujem, že som túto bakalársku prácu vypracoval samostatne a na základe literatúry uvedenej v zozname na konci práce.

V Olomouci dňa 23.6.2023

Podpis:

Chcel by som sa poďakovať doktorovi Melicharovi za jeho cenné rady pri vedení mojej práce. Okrem toho vďaka patrí aj mojej rodine a priateľke, ktorí mi boli dôležitou oporou pri štúdiu a pri písaní tejto práce.

Obsah

Úvod	5
1. Teoretické prístupy definujúce malý štát	8
1.1. Vnímanie malého štátu počas studenej vojny	8
1.2. Súčasné vnímanie malého štátu	10
2. Teoretické prístupy k správaniu sa malých štátov	12
2.1. Vývoj teoretických prístupov k správaniu sa malých štátov počas studenej vojny	12
2.2. Vývoj prístupov po studenej vojne (1992 - súčasnosť)	14
3. Súčasný vývoj prístupov: Nordická škola	16
3.1. Shelter theory	16
3.2. Status-seeking theory	18
3.2.1. Soft power	19
4. Aplikácia teórií na prípad Kataru	21
4.1. Shelter theory	21
4.1.1. Politické zaštitenie	21
4.1.2. Ekonomické zaštitenie	22
4.1.3. Sociálne zaštitenie	24
4.2. Status-seeking theory	25
4.2.1. Al-Džazíra	26
4.2.2. Mediácia regionálnych konfliktov	28
Záver	30
Zoznam literatúry	33
Abstrakt	39
Abstract	40

Úvod

Katar je malý bohatý štát s malým počtom obyvateľov nachádzajúci sa v Perzskom zálive medzi Saudskou Arábiou na juhu a Iránom na severe. Katar ako nezávislý štát vznikol 3. septembra 1971, no od počiatku svojho vzniku musel čeliť obavám o svoju bezpečnosť kvôli ťažko brániteľnému územiu a malej armáde. Katar, tak isto ako ostatné arabské zálivové monarchie, tak napriek svojmu bohatstvu bol vnímaný ako iné malé štáty, a to v časoch bipolárneho rozdelenia sveta znamenalo jedno – bol odsúdený na závislosť.

Na konci 20. storočia sa však táto skutočnosť začala meniť a tieto malé, bohaté arabské monarchie začali na medzinárodnom poli budovať svoju identitu. Postupom času sa jednotlivé krajiny začali zviditeľňovať na medzinárodnom poli a začali sa veľmi špecificky odlišovať jedna od druhej. Tak vyrástol v Spojených arabských emirátoch (SAE) symbol prepychu a bohatstva – Dubaj. Bahrajn zas poznajú fanúšikovia Formuly 1 ako jedno z dejísk Veľkej ceny. Samotný Katar si získal pozornosť celého sveta získaním práv na usporiadanie najsledovanejšej športovej udalosti na svete – Majstrovstiev sveta (MS) vo futbale 2022.

Samotná udalosť však bola istý čas v ohrození, a to kvôli blokáde krajiny alianciou štátov na čele so Saudskou Arábiou a SAE. Tieto krajiny medzi rokmi 2017 – 2021 prerušili akékoľvek spojenie s Katarom, ktorý bol doslova odrezaný od jeho najbližších susedov. Samotná blokáda sa skončila v januári 2021 podpisom dohôd z Al-Ulá, avšak už pri jej podpise ju sprevádzali pochybnosti, či bude mať dlhé trvanie, pretože (možno prekvapivo) neznamerala úplnú akceptáciu ultimát blokujúcich krajín. Katar tak dokázal odolať diplomatickému nátlaku aliancie krajín, čo by bolo pre teoretikov medzinárodných vzťahov z minulého storočia úplne nepredstaviteľné.

Dá sa tak povedať, že Katar odolal tejto blokáde a po MS vo futbale a zvýšení geopolitickej relevancie (kvôli vyššiemu dopytu po zemnom plyne, spôsobenom ruskou agresiou na Ukrajine) je možný predpoklad, že vplyv Kataru bude ešte rásť. Doha sa tak môže stať inšpiráciou pre ďalšie malé štáty, ktoré majú ambície ovplyvňovať diskusiu na svetovom fóre, ako napríklad v oblasti klimatických zmien (tichomorské štáty), alebo v oblasti bezpečnosti (krajiny Sahelu, Stredná Amerika). Bližší výskum v oblasti malých štátov, ktorý bol dlhodobo v úzadí výskumníkov, tak môže priniesť lepšie pochopenie záujmov týchto entít, a to vo svete, ktorý sa čoraz viac odvracia od eurocentrického vnímania medzinárodných vzťahov.

Cieľom práce je pozrieť sa na prípad Kataru optikou už existujúcich teórií, ktoré sa zaoberajú fungovaním malých štátov, a pokúsiť sa na základe nich vysvetliť, ako Katar praktizoval svoju zahraničnú politiku. O Katari sa často hovorí ako o výnimke v medzinárodnom prostredí, ako o štáte, ktorý sa vymyká predstavám o tom, ako sa správajú malé štáty (Kabalan, 2019). Preto je vedľajším cieľom tejto práce zistiť, či tomu tak skutočne je; respektíve zistiť, v akých konkrétnych prípadoch sa Katar nesprával v súlade s teóriami malých štátov, ktoré budú použité v tejto práci.

Snahou tejto práce je tak prispieť do debaty o zahraničnej politike malých štátov dôkladnou analýzou veľmi špecifického prípadu Kataru. Rozhodol som sa vybrať teórie, ktoré vychádzajú z tzv. „tretej vlny“ skúmania malých štátov, pretože predošlý výskum v tejto oblasti je poznačený slabým zameraním sa na túto problematiku, respektíve zodpovedá realitám vtedajšej doby (studená vojna). Označenie „tretia vlna“ použil Willis (2021) ako pomenovanie etapy vývoja v skúmaní malých štátov od roku 1992 až po súčasnosť [jej bližším opisom sa budem zaoberať v kapitole Vývoj po studenej vojne (1992 – súčasnosť)]. Toto časové vymedzenie je vhodné aj z hľadiska samotného Kataru. Jeho „aktívna“ zahraničná politika sa datuje od roku 1995, kedy princ Hamad bin Tháni zvrhol v palácovom prevrate svojho otca a odštartoval množstvo reforiem dovnútra aj navonok.

V tejto práci budem analyzovať prípad Kataru s využitím vybraných teórií zo spomínanej tretej vlny skúmania malých štátov, s cieľom poukázať na to, ako sa Katar odlišuje od bežných modelov správania sa malých štátov v medzinárodných vzťahoch. Medzi najperspektívnejšie teórie, ktoré som vybral pre túto prácu, patria shelter theory a status-seeking theory (podrobnému popisu obidvoch teórií sa budem venovať v samostatných kapitolách). Zároveň sa pokúsím zodpovedať na dve výskumné otázky: 1) Ktorá z teórií správania sa malých štátov v medzinárodných vzťahoch nám najlepšie pomôže pochopiť vedenie zahraničnej politiky Kataru?; 2) V čom sa prípadne prípad Kataru vymyká existujúcim teóriám?

Výskum malých štátov, ako už bolo spomínané, je na nedostatočnej úrovni, predovšetkým kvôli tomu, že akademici a vedci sa v minulosti sústredili na úlohu mocností a veľmocí vo svete. Odborníci ako Keohane, Morgenthau alebo Waltz sa dotýkajú problematiky iba okrajovo, navyše malým štátom neprpisujú väčšiu úlohu než „existovať“ v medzinárodnom priestore. Situácia sa zásadnejšie začína meniť až s príchodom 90. rokov, kedy rozpad ZSSR, nový koncept Josepha S. Nyeho „soft power“ a Wendtov koncept konštruktivizmu prinášajú nový pohľad na pôsobenie malých štátov. V novom tisícročí

následne najviac vyniká tzv. „severská škola“, ktorá sa venuje škandinávskym krajinám a ich vedeniu zahraničnej politiky. Z tejto školy nakoniec vychádzajú aj obidve teórie, ktorých princípy budú najprv vysvetlené a následne použité v tejto práci. Kľúčovým výskumníkom, ktorého diela budem analyzovať, je Baldur Thorhallsson, sú nimi jeho prípadové štúdie Škótska a Islandu. V prípade status-seeking theory budem používať diela Ivera B. Neumanna, Benjamina de Carvalha a Petra Jakobsena, ktorí tiež používali ako príklady škandinávske krajiny.

V teoretickej časti práce sa pozriem na doterajší vývoj v skúmaní malých štátov a taktiež na definíciu, čo to malý štát vlastne je. Následne v analytickej časti rozoberiem status-seeking theory a shelter theory v kontexte Kataru, pokúsim sa zodpovedať na vyššie uvedené otázky a potvrdiť či vyvrátiť stanovené hypotézy.

1. Teoretické prístupy definujúce malý štát

Samotná definícia „malého štátu“ si prešla dlhým vývojom a ani v súčasnej dobe nemá pevné uchopenie. Existujú rôzne faktory, ktoré určujú „veľkosť“ štátu, a práve kvôli ich množstvu a variáciám prepojenosti je zložité určiť jednu konkrétnu definíciu. Častými faktormi môžu byť napríklad územie či hospodárstvo štátu, ani jedno však nie je samo o sebe veľmi užitočný faktor. Mať malé územie vytvára určité výhody a nevýhody, ale tieto nevýhody či výhody nie sú obzvlášť výrazné. Je možné, aby štát s malým územím mal veľké obyvateľstvo, hospodárstvo a vojenské kapacity; a teda aby bol silný. Na druhej strane aj štáty s rozsiahlym územím môžu mať malú moc. Územie nemusí nevyhnutne dodať štátom moc, rovnako ako ani veľký počet obyvateľov alebo hospodárstvo. (Thorhallsson, 2018, s. 18)

V prípade Kataru hovoríme o malom štáte na viacerých úrovniach. Katar môžeme definovať ako malý štát (ak vychádzame z definícií Archer & Nugent, 2002) napríklad na základe jeho rozlohy, veľkosti obyvateľstva a jeho prírodných zdrojov. Rozloha štátu činí 11 586 km² (približne ako Stredočeský kraj) a počet obyvateľov je 2 532 104¹. Krajina je z drvivej väčšiny tvorená púšťou a neponúka tak žiadne prirodzené možnosti na rozvoj poľnohospodárstva. Katar má však, podobne ako ostatné štáty v Perzskom zálive, obrovské zásoby nerastných surovín, konkrétne zemného plynu. Jeho spracovanie a export tvoria väčšinu katarského hrubého domáceho produktu (HDP) a občania Kataru patria k 6. najbohatším ľuďom na svete v prepočte HDP na obyvateľa. (The world factbook: Qatar)

1.1. Vnímanie malého štátu počas studenej vojny

20. storočie môžeme považovať za obdobie, kedy nastal rozmach malých štátov². Ako píše Galal (2019), do roku 1919 (podpísanie Versaillskej zmluvy) prevládal systém, ktorý vyšiel z Vestfálskej zmluvy. V tomto systéme boli štáty zoradené podľa hierarchie (small, medium, great, super power). Každý z úrovní bola priradená osobitá rola v medzinárodnom systéme, pričom vplyv malých štátov bol prakticky eliminovaný na minimum. V tomto období bol za malý štát jednoducho považovaný taký štát, ktorý nebol veľký (Abo Lila, 2017). V medzivojnovom období získali malé štáty viac politického vplyvu, vývoj v ich

¹ Z toho však iba 11,6 % tvoria katarskí občania. Zvyšných 88,4 % sú pracovní imigranti (tzv. expats), z nich najviac pochádza z indického subkontinentu a vykonávajú manuálne práce. (The world factbook: Qatar)

² Udalosti ako rozpad európskych impérií po prvej svetovej vojne, dekolonizačný proces po druhej svetovej vojne alebo rozpad ZSSR dali za vznik množstvu nových a malých štátov.

definovaní sa však nijak zásadne nezmenil. Zmena prišla až s koncom 2. svetovej vojny. „Veľkosť“ štátu sa začala merať podľa sily jeho „hard power“, respektíve podľa jeho vojenských možností. Malé štáty tak boli označené ako „satelitné“³, napriek tomu, že im medzinárodné právo priznávalo rovnaký štatút ako tým „veľkým“. (Galal, 2019)

Okrem pohľadu na „veľkosť“ štátu skrze vojenskú silu boli prítomné snahy aj o charakterizáciu cez iné faktory. Tým najviac využívaným faktorom bola populácia. Väčšina vtedajších štúdií v oblasti politických vied a ekonómie kategorizovala malé štáty ako štáty s počtom obyvateľov nižším ako 10 alebo 15 miliónov. Kanadský profesor David Vital toto číslo nastavil ešte vyššie, v rozmedzí medzi 10 až 30 miliónmi obyvateľov (Vital, 1971) (Thorhallsson, 2018, s. 18). Napriek tomu však profesor Vital, podľa Amstrupa (1976), považoval definíciu konkrétneho čísla za nepotrebnú až irelevantnú. Ako Amstrup uvádza ďalej, ostatní akademici považovali problematiku veľkosti štátu za tak zložitú, že by sa jeho definícia ani nemala hľadať. Amstrup spomína seminár o menších územiach, organizovaný Inštitútom štúdií Commonwealthu v rokoch 1962-64, ktorý dospel k záveru, že „pre seminár sa ukázalo nemožné s akoukoľvek presnosťou rozhodnúť, čo znamená „malosť“. Otázku veľkosti tak považuje za záležitosť komparatívnu, nie merateľnú. Použitie akejkoľvek stupnice veľkosti sa zdá byť ľubovoľné a na každej z nich je ťažké určiť, kde začína alebo končí malosť.

Napriek tomu, že v tomto období dominovala v odbornej diskusii paradigma realizmu (o to viac v oblasti štúdia malých štátov), začali sa presadzovať aj prvé konštruktivistické vysvetlenia. Ako definuje malý štát Rothstein: *„Malý štát je taký, ktorý si uvedomuje, že bezpečnosť nemôže získať primárne použitím svojich vlastných schopností a že sa pri tom musí v zásade spoliehať na pomoc iných štátov, inštitúcií, procesov alebo vývoja; vieru malej moci v jej neschopnosť spoliehať sa na vlastné prostriedky musia uznať aj ostatné štáty zapojené do medzinárodnej politiky“* (Keohane, 1969). V podobnom duchu sa vyjadruje aj Fox (1969), jedna z najvýznamnejších odborníčok v oblasti skúmania malých štátov. Hovorí o tom, že často sa ignoruje spôsob, akým niektoré druhy malých štátov samy ovplyvňujú medzinárodný systém (hoci, samozrejme, nie v rovnakej miere ako väčšie mocnosti). Jedným z faktorov tohto vplyvu je politická situácia v týchto malých štátoch. Malé

³ Pojmom „satelitný štát“ sa rozumie oficiálne nezávislá krajina, ktorá je silne ovplyvnená alebo kontrolovaná inou krajinou. Na rozdiel od bábkových štátov sú satelitné štáty väčšinou medzinárodne uznávané, keďže väčšina z nich už boli nezávislými krajinami, ktoré sa neskôr dostali pod vplyv mocnejších krajín. (Hanks, 2011)

štáty sú teda tie, ktorých lídri si uvedomujú, že politická váha ich vlastného štátu je obmedzená skôr na regionálnu scénu než na tú medzinárodnú. Naďalej však pripisujú dôležitú rolu vonkajším politickým silám voči bezpečnosti daného štátu. Konkrétne záujmy malého štátu tak môžu byť zanedbateľné v očiach jednej alebo viacerých veľkých mocností.

1.2. Súčasné vnímanie malého štátu

V období po skončení studenej vojny spojili vedci zaoberajúci sa malými štátmi „nové premenné“, ako napr. vnímanie/obraz štátu, s tradičnými premennými (veľkosť populácie, ekonomika, územie a veľkosť krajiny) a presunuli svoju pozornosť z moci, ktorú štát má, na moc, ktorú štát vykonáva. Ako uvádzajú Alesina a Spolaore v knihe *Size of Nations: „Optimálna veľkosť národov je výsledkom kompromisu medzi výhodami veľkej veľkosti a nákladmi, ktoré prináša väčšia dispozícia k pluralizmu a heterogenite vo väčšom štáte.“* (Thorhallsson, 2018) Stručne povedané, malá veľkosť vedie k menšej relatívnej prosperite a väčšej neistote – má však výhodu, že občania budú s väčšou pravdepodobnosťou spokojní so spôsobmi, akými sa v ich spoločnosti rozdeľujú zdroje. Autori tvrdia, že ekonomické výhody väčšej veľkosti sa prejavujú prostredníctvom väčších domácich trhov, menšej závislosti od obchodu a úspor v rozsahu, ktorý poskytujú verejné statky za lacnejšie náklady. Ďalšou výhodou veľkej ekonomiky je jej väčšia produktivita, efektívnosť, inovácia a sektorová rozmanitosť. Veľké štáty sú menej citlivé na výkyvy v medzinárodnej ekonomike vzhľadom na ich menšiu závislosť od obchodu a zahraničných investícií.

Thorhallsson (2006) vo svojej práci venujúcej sa veľkosti štátov (so špecifickým zameraním na Európsku úniu), definuje 6 rámcov, v ktorých možno definovať veľkosť štátu:

1. Pevne stanovená veľkosť (populácia a veľkosť územia);
2. Miera suverenity (či si štát dokáže udržať efektívnu suverenitu na svojom území; jeho schopnosť udržať minimálnu štátnu štruktúru a prítomnosť na medzinárodnej úrovni);
3. Politické schopnosti (vojenské a administratívne schopnosti a stupeň domácej súdržnosti v kombinácii s mierou, do akej štát udržiava vonkajší jednotný front);
4. Ekonomická úroveň (HDP, veľkosť trhu a úspech rozvoja);
5. Miera vnímania (ako domáci a externí aktéri vnímajú štát);
6. Veľkosť ambícií (ambície a priority vládnucej elity a jej predstavy o medzinárodnom systéme).

Napriek komplexnosti tohto rámcovania Thorallsson tvrdí, že to „*neznamená, že objektívne faktory, ako je populácia a HDP, neprispievajú k predstave o veľkosti štátov a ich medzinárodnej spôsobilosti.*“ Naopak, Thorallsson uznáva, že: „*tieto objektívne faktory, ako aj faktory ako domáca politika, strategická pozícia a administratívne schopnosti, naďalej ovplyvňujú vnímanie veľkosti štátov a ich celkovú kapacitu k akcii. Tieto faktory však musia byť spojené so starostlivým skúmaním názorov politických elít a iných relevantných domácich a medzinárodných aktérov.*“ (Thorallsson, 2006) Stručne povedané, Thorallsson nespochybňuje tradičné faktory, ktoré slúži k definovaniu malého štátu. Upozorňuje však na dôležitosť iných premenných, ako sú napríklad zmieňované názory politických elít.

Napriek zmenám vo vývoji v snahe o štandardizovanie definície malých štátov si veľké svetové organizácie naďalej uplatňujú rôznorodé definície o veľkosti štátu. Svetová banka a Commonwealth využívajú napríklad faktor počtu obyvateľstva. Medzi malé štáty, ktoré spolu tvoria štyridsaťpäť krajín, majú snahu započítavať štáty pod hranicou 1,5 milióna obyvateľov. Naopak, v rámci Fóra malých štátov pri OSN (FOSS) sa populácia ich členských štátov pohybuje od menej ako 10 000 do viac ako 10 miliónov. Vďaka nejednotnej definícii a rôznym parametrom klasifikácie malých štátov tak v súčasnosti kategória „malých štátov“ zahŕňa niektoré z najrozvinutejších aj najmenej rozvinutých krajín sveta, krajiny bohaté na zdroje a krajiny s nedostatkom zdrojov a ostrovné aj vnútrozemské štáty.⁴ (Ó Súilleabháin, 2014)

Definícia veľkosti štátu sa tak napriek vývoju v jej štandardizácii nepremietla plne do reality. Dôvodmi tohto javu sú najmä množstvo premenných, ktoré ovplyvňujú meranie veľkosti, a jedinečné podmienky každého štátu, ktoré treba brať do úvahy.

⁴ Momentálne je členom FOSS 108 krajín (na čele so Singapurom) a niekoľko ďalších malých štátov sa nepripojilo.

2. Teoretické prístupy k správaniu sa malých štátov

Odkedy sa moderná akademická disciplína medzinárodných vzťahov začala rozvíjať po druhej svetovej vojne, bola definovaná množstvom kľúčových paradigiem, medzi ktoré patrí predovšetkým neorealizmus a neoliberalizmus, a na konci storočia sa k nim pridal aj konštruktivizmus. Neorealizmus sa sústredil na pohyblivú zmenu distribúcie moci medzi štátmi, zatiaľ čo neoliberalizmus zvýrazňoval narastajúci počet demokracií a turbulencie vznikajúce pri demokratických tranzíciach. (Snyder, 2004) Tieto paradigmy boli kľúčové pri skúmaní správania sa veľkých štátov, avšak nebrali dostatočne do úvahy malé štáty. Ako píše Elman (1995): „*Získané vedomosti v medzinárodných vzťahoch naznačujú, že zahraničnú politiku malých štátov môžeme najlepšie vysvetliť skúmaním štrukturálnych/systémových faktorov a nie faktorov na domácej úrovni.*“⁵

Od prvého uznania politológmi za analyticky platnú kategóriu politickej jednotky v 40. a 50. rokoch 20. storočia, odborníci na medzinárodné vzťahy bežne vnímali malé štáty ako slabých alebo bezmocných aktérov s výrazne obmedzenými možnosťami zahraničnej politiky a zanedbateľným vplyvom na medzinárodné záležitosti (Willis, 2021). Toto vnímanie sa zásadnejšie začalo meniť až v 90. rokoch, s príchodom novej paradigmy konštruktivizmu.

2.1. Vývoj teoretických prístupov k správaniu sa malých štátov počas studenej vojny

Podľa Willisa (2021) môžeme rozdeliť vývoj v tejto disciplíne na tri vlny. Prvá trvala od roku 1959 – 1979. Druhá vlna trvala od roku 1979 do roku 1992 a nakoniec tretia vlna trvá od roku 1992 až do súčasnosti. Počas prvej vlny bola kľúčovou prácou *The Power of Small States* od Annette Baker Fox. Toto dielo je často hodnotené ako práca, ktorá spustila modernú školu štúdií malých štátov v medzinárodných vzťahoch. V knihe autorka tvrdí, že malé štáty môžu odolávať väčším mocnostiam prostredníctvom diplomacie a aliancií, ale ich zahraničná politika môže byť použitá len na nepriamy vplyv. Vzoprela sa tak konvenčným názorom v myšlienke, že zahraničná politika malého štátu nie je úplne bezvýznamná. Vzťahy malých štátov s mocnejšími národmi, účasť vo vojenských alianciách a zapojenie sa do globálnej politiky – kde sú nútené zakladať svoje rozhodnutia na údajoch poskytnutých väčšími

⁵ Vplyv domácich faktorov na zahraničnú politiku naopak zdôrazňuje konštruktivizmus, podrobnejšie v kapitole Vývoj po studenej vojne (1992 – súčasnosť).

národmi – to je ústredná myšlienka Foxovej, ktorou sa vo svojich dielach inšpirovali aj iní autori tejto vlny. (Kristjánsson, 2022; Willis, 2021)

Množstvo akademikov ale zdieľalo opačný pohľad na malé štáty, ktoré považovali za neadekvátne v rámci vojenských a ekonomických kapacít. Ako poznamenala Braveboy-Wagner (2010, s. 408): „*Rozhodli sa študovať [malé štáty] z perspektívy závislosti a zraniteľnosti, nie moci.*“ Toto konštatovanie potvrdzuje iný významný teoretik tohto obdobia, David Vital, keď tvrdí, že: „*Čím menšie sú ľudské a materiálne zdroje štátu, tým väčšie sú ťažkosti, ktoré musí prekonať, ak si má vôbec zachovať legitímne politické možnosti. V dôsledku toho, čím menší štát je, tým menej životaschopný je ako skutočne nezávislý člen medzinárodnej komunity.*“ (Vital, 1967)

Druhá vlna bola charakteristická ešte menším záujmom o štúdium malých štátov než počas tej prvej. Sčasti išlo o dôvody a prekážky napísané vyššie, ale veľký podiel na tejto skutočnosti mala aj nová teória neorealizmu od Kennetha Waltza. Podľa tejto paradigmy stačí dôkladne pochopiť štruktúru medzinárodného systému, ktorý je definovaný ako relatívne rozdelenie moci medzi racionálnych štátnych aktérov, aby bolo možné presne predpovedať, ako bude ktorýkoľvek štát konať. V kontexte malých štátov je to medzinárodný systém, ktorý bude najrelevantnejšou úrovňou štúdie na vysvetlenie budúcich politických rozhodnutí malých štátov, pretože im ide viac o prežitie než veľkým mocnostiam. Zahraničná politika preukáže citlivosť na obmedzenia medzinárodného prostredia a zahraničnopolitické ciele budú menej späté s domácim politickým procesom, pretože slabé vlády vo všeobecnosti čelia vonkajším výzvam na prežitie krajiny. Stručne povedané, okrem sporadických prípadových štúdií bolo v týchto rokoch zaznamenaných niekoľko prípadov akademikov, ktorí široko skúmali problémy malých štátov, a tí, ktorí tak urobili, takmer výlučne tvrdili, že je to štruktúra medzinárodného systému, ktorej treba dať prednosť pri skúmaní. (Elman, 1995; Willis, 2021)

Na záver, malá skupina výskumníkov pracujúcich v oblasti medzinárodných vzťahov začala medzi rokmi 1959 – 1979 zakladať osobitnú školu štúdia malých štátov, ktorá stavala na základoch, ktoré položila Annette Baker Fox. Títo akademici boli výrazne inšpirovaní teoretickou myšlienkou známou ako klasický realizmus a zvyčajne opisovali malé štáty z hľadiska ich ekonomických a vojenských slabostí. Realizmus a jeho smery, ktorých myšlienky boli najviac prítomné v tomto období, vychádzajú z podstaty, že medzinárodný systém je systémom veľmocí; že ani existencia, ani zahraničná politika malých štátov nie sú

dôležité, pretože sú úplne podriadené veľmociam. Tieto štáty, aby prežili v prostredí, ktoré sa vyznačuje chaosom a riadi sa vlastným záujmom a sebastačnosťou, nevyhnutne prijímajú jeden z dvoch prístupov: buď sa štát dostane pod patronát veľmoci v rámci „bandwagoning“ vzťahu, aby sa ochránil pred miestnymi hrozbami, alebo uzavrie spojenectvo s inými štátmi, aby sa postavil hrozbám, ktoré predstavuje silnejšia mocnosť, čo je stratégia známa ako „balancing“. (Kabalan, 2019; Willis, 2021)

2.2. Vývoj prístupov po studenej vojne (1992 – súčasnosť)

V prvej polovici 90. rokov sa začali objavovať argumenty proti všeobecne rozšírenému presvedčeniu, že samotné štúdium štruktúry medzinárodného systému môže plne vysvetliť správanie malého štátu. Bola to nová paradigma konštruktivismu, ktorá sa v tomto období vyvinula a zásadne ovplyvnila smerovanie výskumu v medzinárodných vzťahoch.

Konštruktivisti tvrdia, že politickí aktéri vytvárajú mienku o sebe a na základe toho svoju najväčšiu hodnotu v následnom interagovaní medzi sebou. Štáty si tak vytvárajú identitu a záujmy skrze proces interaktívneho učenia sa, ktorý môže viesť dramaticky rozdielnymi smermi v každom jednom prípade. Na rozdiel od prirovnania k biliardovým guľiam, ktoré do seba narážajú a s ustálením pohybu vytvoria nejaký vzorec, štátom skôr náleží status vedomých aktérov, ktorí si vybuďovali zdieľané skúsenosti, na základe ktorých následne (ne)kooperujú. (Fawcett, 2019, s. 21–38)

Samotný konštruktivismus ako teóriu najviac definoval Alexander Wendt vo svojom diele *Anarchy is What States Make of It: The social construction of power politics*. Tieto neskôr rozpisal v obširnejšom diele *Social Theory of International Politics*. Wendt sa zaoberá myšlienkou, že zatiaľ čo skúmanie v minulosti sa zapodievalo skôr ľudskou náturou, v súčasnosti sa debata vedie v rámci toho, či sú štáty viac ovplyvnené štruktúrou (anarchiou a distribúciou moci), alebo „procesom“ (interakcia a učenie sa). Kým neoliberáli a neorealisti sa zhodujú v tom, že štát je dominantný aktér v „systéme“, Wendt priznáva domácim a „genetickým“ faktorom väčšiu váhu než tým systémovým. Taktiež argumentuje vzájomnou prepojenosťou činiteľov a štruktúr, historickou podmienenosťou kultúr anarchie, úlohou ústavných a regulačných noriem v správaní štátu, úlohou intersubjektívnych sociálnych štruktúr v identite a mocou ideí. Anarchia podľa Wendta: „nemá žiadnu logiku mimo procesu, a táto interakcia je štruktúrovaná, aj keď nie na makroúrovni“ (Viotti & Kauppi, 1999).

Konštruktivismus tak vo veľkom ovplyvnil štúdium malých štátov. Ako píše Kristjánsson (2022): „V období po studenej vojne sa výskum zamerával na medzinárodné

organizácie a vplyv „malých štátov“ v spolupráci s inými štátmi a medzinárodnými organizáciami a na to, ako politická elita v malom štáte definovala svoj štát. Psychologická definícia predpokladá, že štáty sa definujú tak, ako sa vidia. Ak sa štát považuje za malý, tak ním bude.“ Braveboy-Wagnerová (2010, s. 425) napríklad použila realistický uhol pohľadu v prípadovej štúdii zahraničnopolitického správania Trinidadu a Tobaga k tvrdeniu, že napriek systémovým faktorom, ktoré výrazne obmedzujú rozhodnutia v oblasti zahraničnej politiky malých štátov, je stále možné pre malý štát, aby *„vytvoril zahraničnú politiku, ktorá sa snaží vymaniť sa z obmedzených vízií toho, čo malý štát môže a mal by robiť“*, ak prijme vhodné „smart power“ a „soft power“ stratégie.

Konstruktivizmus teda úzko súvisí s analýzou malých štátov vo všeobecnosti a malých štátov v rozvojových krajinách obzvlášť. V rozvojovom svete rapídne narastá vplyv ideológií a presvedčení vodcu na zahraničnú politiku malých štátov, na druhej strane konstruktivizmus neprináša ďalší vývoj v kvantitatívnom meraní, keďže je náročné kvantifikovať identitu štátu/národa. Výsledkom je, že konstruktivizmus je ľahostajný k vyhliadkam malých štátov: tieto sa môžu ocitnúť vo svete podobnom tomu, ktorý opisujú realisti alebo liberáli. Konštruktivisti hovoria, že správanie štátu sa mení spolu so zmenami ich identity, záujmov a intersubjektívnych presvedčení. Okrem toho konštruktivisti tvrdia, že moc pozostáva z viac než len fyzickej sily. Štáty a lídri sa predsa môžu spoľahnúť na „soft power“ a schopnosť presvedčania. (Galal, 2019; Thorhallsson, 2018)

3. Súčasný vývoj prístupov: Nordická škola

Nordická škola patrí medzi popredné smery súčasnosti čo sa týka štúdia malých štátov. Centrum pre štúdium malých štátov (CSSS) na Islandskej univerzite sa etablovalo ako jedno z hlavných výskumných centier malých štátov vo svete, so zameraním na európske malé štáty. Zameranie tejto školy je orientované na pochopenie stratégií a správania malých štátov, ako aj ich bezpečnostných obáv a možností zahraničnej politiky. Malé štáty čelia jedinečným výzvam v dôsledku obmedzených zdrojov a geopolitického vplyvu. Nordická škola skúma, ako sa malé štáty vyrovnávajú s bezpečnostnými dilemami, ako sa zapájajú do multilateralizmu a štandardného podnikania, využívajú „soft power“ a diplomaciu, podporujú regionálnu spoluprácu, podieľajú sa na globálnom vládnutí a využívajú ekonomickú diplomaciu. Vedci ako Baldur Thorhallsson alebo Anders Wivel významne prispeli k štúdiu malých štátov v rámci nordickej školy. (Thorhallsson & Bailes, 2014)

Nasledujúce dve podkapitoly priblížia dve teórie, ktoré sa vyvinuli z tejto školy: shelter theory a status-seeking theory.

3.1. Shelter theory

Pojem shelter theory bol prvýkrát predstavený Baldurom Thorhallssonom v roku 2010. Táto teória sa zaoberá malými štátmi, ktoré kvôli svojej zraniteľnosti a obmedzeným zdrojom príjmu hľadajú ochranu u väčšieho štátu alebo medzinárodnej organizácie. V prvom rade malé štáty hľadajú spojencov, aby znížili pravdepodobnosť, že sa krízy vôbec vyskytnú. Po druhé, hľadajú úkryt, aby sa uistili, že im bude počas katastrofy poskytnutá pomoc. Po tretie, hľadajú útočisko, aby sa zabezpečili, že im mocné štáty a medzinárodné organizácie pomôžu počas zotavovania sa z krízového scenára. Teória rozlišuje tri oblasti, ktoré pokrývajú túto ochranu: politickú, ekonomickú a sociálnu. Hlavnou otázkou pri tejto teórii je, aké zahraničnopolitické správanie je pre tieto malé štáty najlogickejšie, aby prežili alebo sa zviditeľnili v systéme. Podľa Thorhallssona je najlepšou možnosťou pre tieto štáty akceptovať iných (väčších) aktérov ako zaštitenie („shelter“) v oblastiach, kde vlastné zdroje sú nedostatočné. (Martin, 2022; Thorhallsson, Steinsson, 2018)

Podľa Vaicekauskaitė (2017) sa koncept hľadania zaštitenia od tradičnej aliančnej stratégie líši v niekoľkých aspektoch. Po prvé, považuje menšie štáty za odlišné vojenské a sociálno-ekonomické zložky v rámci medzinárodného poriadku. Po druhé, teória aliančného prístrešia sa zameriava na domáce faktory, ktoré prispievajú k zosúladeniu štátov s väčšími štátmi. Po tretie, pretože obojstranne výhodná spolupráca nezávisí len od výpočtov výkonu,

úvahy o relatívnom zisku môžu byť pri interakcii medzi malými štátmi a ich náprotivkami bezvýznamné. Po štvrté, malé štáty vyžadujú politickú, ekonomickú a sociálnu podporu. Malé štáty sú pre svoju malú rozlohu citlivejšie na vonkajšie vplyvy ako závislosť od zahraničných trhov, obchodu či politického vývoja v iných krajinách. Po piate, sociálne a kultúrne väzby s vonkajším svetom pomáhajú vyhnúť sa izolácii, ktorá ohrozuje životy a blahobyť malých vlád.

Je dôležité rozlíšiť shelter theory od „bandwagoningu“, pretože shelter theory neznamená podriadenie sa väčšej mocnosti. „Bandwagoning“ sa považuje za spôsob „prispôsobivého súhlasu“ alebo „kapitulácie pred vyššími mocnosťami“. Cieľom aliancie vytvorenej so zaštitujúcimi aktérmi je však získať podporu, najmä v čase krízy, a zároveň prežiť a prosperovať v systéme. To však nevedie k závislosti na uvedených aktéroch. Zároveň je potrebné uvedomiť si, že potreba aktéra na prežitie nevytvára automaticky vzťah závislosti. Cena zaštitenia, teda ochrany od iného aktéra, nesmie byť vyššia ako zisky, ktoré malý štát z tohto vzťahu dostane. Shelter theory teda umožňuje identifikovať silných, aktívnych a vplyvných aktérov v politickej, ekonomickej a vojenskej oblasti v danej konjunktúre, a to nielen v prípade malých štátov, ale aj v prípade tradičných „shelters“. (Martin, 2022; Pedersen, 2017)

Teória malých štátov tradične vnímala zraniteľnosť malých štátov predovšetkým z hľadiska ekonomických a politických prvkov. „Shelter theory“ však pracuje s domnienkou, že malé štáty hľadajú aj sociálne útočisko, aby sa vyhli izolácii a sociálnej stagnácii a aby prekonali problémy, ktoré pramenia z nedostatku domácich vedomostí. Vzťahy s vonkajším svetom sú nevyhnutné, pretože práve neustálou interakciou s inými kultúrami, myšlienkami a ideológiami sa spoločnosť vyvíja, obohacuje a napreduje. Interakcie s cudzími kultúrami a jednotlivcami sú v dôsledku toho dôležité na dosiahnutie vlastnej vzdelanej elity. Rozhodujúce pri hľadaní „ochrancu“ sú teda aj jeho kapacity v oblasti vzdelania a výskumu. (Thorhallsson, 2018)

V rôznych aspektoch sa shelter theory líši od iných teórií medzinárodných vzťahov. V prvom rade sa malé štáty zásadne líšia od veľkých štátov. Po druhé, rozhodnutia o alianciách, ktoré prijímajú malé vlády, môžu byť motivované domácimi tlakmi na zhromaždenie zdrojov potrebných na vybudovanie úspešnej, funkčnej spoločnosti, ako aj bezpečnostnými problémami. Po tretie, členstvo v medzinárodných organizáciách prospieva malým vládam nepomerne viac ako veľkým štátom. Po štvrté a piate, malé štáty hľadajú

spojenectvá a spoluprácu s inými vládami, aby získali zdroje potrebné na riadenie efektívnej správy, ako aj sociálne a kultúrne vzťahy potrebné na udržanie živej kultúry. Tieto vzťahy si však netreba pomýliť so závislosťou a „bandwagoningom“, napriek tomu, že môžu tento malý štát niečo stať. (Thorhallsson, Steinsson, 2018)

Z tejto teórie som vytvoril nasledujúcu hypotézu, ktorú sa pokúsim overiť v analytickej časti: „Akceptovanie iných (väčších) aktérov ako zaštitenie v oblastiach, kde vlastné zdroje sú nedostatočné, je najlepšou možnosťou pre malý štát ako odstrániť svoju nevýhodu.“

3.2. Status-seeking theory

V medzinárodnej politike sa status vzťahuje na „postavenie alebo hodnosť štátu v komunite, na ktorú je status naviazaný“, ktorá je spojená s „kolektívnym presvedčením o hodnotení daného štátu podľa hodnotných atribútov“. Ako Renshon zdôrazňuje, tieto definície (a ďalšie) demonštrujú, že status je pozičný (zmysluplný pre aktérov v porovnávaní s inými relevantnými aktérmi); percepčný (čo si ľudia myslia o sebe a druhých); a sociálny (jestvujúce presvedčenia sú kolektívne presvedčenia o postavení daného aktéra vo vzťahu k ostatným). Snaha o získanie statusu bývala vnímaná ako záležitosť čisto veľkých mocností. Avšak novšie pohľady, tak ako v status-seeking theory, tvrdia, že „hra o status“ je dôležitejšia pre malé štáty, pretože nie sú schopné konkurovať iným štátom ani s nimi iným spôsobom interagovať. Bez ohľadu na to, aký výsledok dosiahne, veľký štát bude povšimnutý a bude tak schopný dosiahnuť status. Na druhej strane, malé štáty budú prehliadané, pokiaľ sa nebudú aktívne snažiť o pozornosť. (Wohlforth, de Carvalho, Leira, & Neumann, 2018)

Malé štáty sa usilujú o status medzi ostatnými malými štátmi, ale aj medzi väčšími štátmi. Malé a stredné mocnosti sa usilujú o status tým, že prijímajú veľkolepé úlohy alebo vynikajú v určitej oblasti. Príkladom je Holandsko, ktoré je poskytovateľom medzinárodného práva (v podobe medzinárodného súdneho dvora), alebo Švajčiarsko, ktoré sa špecializuje na mediáciu konfliktov ako neutrálny aktér na medzinárodnom poli. Niektoré zo spôsobov, ktorými malé štáty získavajú morálnu autoritu, je pomoc veľmociam pri udržiavaní existujúceho medzinárodného poriadku, napríklad prostredníctvom sprostredkovateľských služieb alebo mierových, respektíve humanitárnych misií. (Thorallsson, 2018)

Vzhľadom na pozadie väčšiny vedcov, ktorí písali o status-seeking theory pre malé štáty, sa hlavný dôraz nevyhnutne kládol na škandinávске krajiny. Severské krajiny sa vždy snažili získať status v medzinárodnej politike. Severské krajiny sa síce angažujú

vo vojenských konfliktoch (Dánsko a Nórsko v rámci NATO kampaní), riešia spory, poskytujú pomoc, podporujú rodovú rovnosť a angažujú sa v multilaterálnych organizáciách, ale robia to spôsobom, ktorý sa snaží zvýšiť ich vlastné postavenie. Vzhľadom na svoju skromnú veľkosť nemôžu severské krajiny bojovať o prvenstvo, dominanciu alebo hegemoniu. Namiesto toho musia menšie severské krajiny súťažiť medzi sebou a s ostatnými malými západnými krajinami, aby boli vnímané, a dokonca uznávané, ako najväčšie v tom, že sú „dobré“. Vo všeobecnosti sa malé štáty porovnávajú a súťažia s dvoma rôznymi formami rovnocenných skupín: funkčnou a ideovou. Funkčné rovesnícke skupiny sú zvyčajne vymedzené ich geografickou polohou, ich susednými štátmi. Na druhej strane ideové rovesnícke skupiny sú skupiny krajín, ktoré majú podobný profil zahraničnej politiky, a teda sledujú podobný druh postavenia. V prípade severských krajín sú tieto partnerské skupiny takmer identické. (Røren, 2019; Thorhallsson, 2018)

Jakobsen, Ringsmose a Saxi (2018) skúmajú dánske a nórske vojenské príspevky a akcie a poznamenávajú, že prekvapivo vysoké náklady, ktoré tieto malé štáty vynaložili, sú výsledkom snahy o prestíž. Tieto neprimerané vojenské výdavky neboli zakorenené v pocite neistoty alebo v túžbe zachovať si národnú bezpečnosť. Obe krajiny poskytli nákladné vojenské príspevky v nádeji, že zvýšia svoje postavenie a prestíž vo Washingtone. Obe vlády považovali prestíž za formu mäkkej sily, ktorú mohli neskôr premeniť na prístup, vplyv a podporu USA. Aby bolo hľadanie statusu úspešné, musí si veľmoc všimnúť úlohu malého štátu a uznanie musí byť verejné. To sa často uskutoční ako uznanie veľkého prínosu malého štátu vo vzťahu k jeho veľkosti. Táto interpretácia účasti malých štátov v stálych aliančných štruktúrach a rôznych ad hoc koalíciách sa líši od interpretácie defenzívneho realizmu, ktorý tento typ angažovanosti vníma ako „ustupovanie“ veľmociam. (Pedersen, 2017)

3.2.1. Soft power

„Soft power“ je koncept, ktorý ako prvý predstavil Joseph S. Nye Jr. a neskôr ho zadefinoval vo svojej knihe *Soft Power: the means to success in world politics*. Nye chápe moc ako schopnosť štátu presviedčať a ovplyvňovať. Na rozdiel od „hard power“, ktorá ostatných aktérov presviedča silou alebo nátlakom, „soft power“ vychádza z atraktivity kultúry, politických ideí a politik daného štátu. Ide o „schopnosť štátu ovplyvňovať ostatných, aby získal to, čo chce, skôr prostredníctvom príťažlivosti než nátlakom alebo vyplatením“. Krajina môže dosiahnuť výsledky vo svetovej politike, ktoré chce, pretože iné krajiny sa ju rozhodnú nasledovať. V tomto zmysle je tiež dôležité nastoliť agendu a zaujať ostatných vo svetovej politike, a nielen ich nútiť k zmene hrozbou vojenskej sily či ekonomických

sankcií. Malá pôvodná populácia Kataru činí efektivitu „hard power“ málo reálnou, ak nie nemožnou. Napriek tomu sa jej vládcovia rozhodli napnúť svoju ekonomickú silu prostredníctvom rozvoja nezávislej zahraničnej politiky, čím premietli „soft power“ do praxe (Feiler & Zeev, 2017, s. 28; Nye, 2004).

Tým sa dostávame k mediátorskej praxi známej ako „niche diplomacy“. Táto politika je bežná u krajín, ktoré majú dostatočnú veľkosť a kapacitu na to, aby zohrávali významnú úlohu na medzinárodnej scéne, ale nie sú dostatočne silné na to, aby presadili svoje pozície alebo riešenia. Niekedy môžu mať presvedčivý vplyv, ale zriedkakedy rozhodujúcu silu. Aj keď sa nepovažujú za „stredné mocnosti“ z hľadiska vojenskej alebo inej základnej sily, alebo z hľadiska medzinárodného postavenia, môžu zohrávať významnú úlohu v rámci sprostredkovania, kľúčového poskytovania pomoci alebo iným špecifickým spôsobom. Treba poznamenať, že aj veľmi veľké mocnosti môžu rozvíjať „niche diplomacy“. Rozdiel je v tom, že veľmoci, na rozdiel od malých alebo stredne veľkých krajín, nemajú v tomto smere ani potrebu, ani motiváciu (Henrikson, 2005).

„Soft power“ koncept je teda zásadný pre status-seeking theory. Preto druhá hypotéza, skúmaná v tejto práci, znie: „Pomocou stratégie za využitia „soft power“ môže viesť malý štát autonómnu zahraničnú politiku.“

4. Aplikácia teórií na prípad Kataru

4.1. Shelter theory

Malé zálivové monarchie nemali pri vyhlásení nezávislosti veľa šanci na vedenie samostatnej zahraničnej politiky a udalosti z roku 1979 ich rozhodovanie ešte uľahčili. V dovtedy spriatelenej Iráne sa kompletne otočila politická a spoločenská realita a teokratický, šitský a revolučný režim v Teheráne sa stal životnou hrozbou pre sunitské monarchie. Tieto udalosti viedli, pod vedením Rijádu, k vzniku Rady pre spoluprácu arabských zálivových štátov (GCC, podrobnejšie vid' strana 17) v roku 1981, ktorej smerovanie nasledovala taktiež Doha. Malé rozmery a veľké nerastné bohatstvo Katar priam predisponovali k tomu, aby na medzinárodnom poli praktizoval tzv. „bandwagoning“⁶ v područí Saudskej Arábie. Dalo by sa tak povedať, že až do deväťdesiatych rokov Katar nemal žiadnu vlastnú zahraničnú politiku, ale bol závislý od Saudskej Arábie a úplne sa spoliehal na to, že ho ochráni pred väčšími mocnosťami v regionálnom systéme. (Kabalan, 2019)

Malé štáty podľa shelter theory hľadajú zaštitenie v troch oblastiach: politickej, ekonomickej a sociálnej. Podľa týchto troch oblastí som rozdelil aj túto kapitolu.

4.1.1. Politické zaštitenie

Katar počas prvých 20 rokov svojej existencie praktizoval „bandwagoning“ pod Saudskou Arábiou. Nový emir Hamad bin Tháni však neveril domnelým zárukám Saudskej Arábie. Jeho nedôvera pramenila z „vojny tankerov“ na konci 80. rokov a účasťou Saudskej Arábie pri operácii Púštny štít⁷. Iracká invázia do Kuvajtu mala veľa podobných analógií pre Katar (v kontexte so Saudskou Arábiou), pretože to bol malý, slabý a na nerastné suroviny bohatý štát, ktorý bol napadnutý jedným z jeho väčších susedov, s ktorým mal sporadicky problémové vzťahy. Katar si preto potreboval zabezpečiť ochranu od inej mocnosti (Roberts, 2013). Tejto role sa nakoniec zhostili armády USA a Turecka, ktoré majú dnes prítomnú posádku priamo na území Kataru.

⁶ „Bandwagoning“ nastáva, keď sa štát spojí so silnejšou, oponentnou mocou a pripustí, aby silnejší protivník, z ktorého sa stal partner, neúmerne získal profit, ktorý spoločne vyťažia z tohto spojenectva. „Bandwagoning“ je teda stratégia, ktorú využívajú štáty, ktoré sa nachádzajú v pozícii slabšieho. (Mearsheimer, 2001)

⁷ Operácia Púštny štít bola súčasťou druhej vojny v Perzskom zálive v roku 1991. V nej spojenecké jednotky pod velením USA vytlačili Irak z ním anektovaného Kuvajtu. (Britannica, 2023)

Katar sa preto, na rozdiel napríklad od Lichtenštajnska alebo Monaka, ktoré majú taktiež silnú ekonomiku a málo obyvateľov, nemohol obrátiť na bezprostredného suseda(ov) ohľadom politického zaštitenia. Podobne ako v hypotetickom prípade nezávislého Škótska, okolité severské štáty ako také by nemohli poskytnúť Škótsku dostatočné zaštitenie v politickej dimenzii pre svoje vlastné obmedzenia a strategickú závislosť. Všetky sa otvorene alebo de facto spoliehajú na ochranu USA alebo NATO, podobne ako zálivové monarchie, vrátane Kataru (na USA). Napríklad Island a Grónsko majú priamo s USA osobitné bilaterálne obranné dohody, a takýmto prípadom je aj Katar. Jeho politické zaštitenie tak závisí na USA – a z tohto vzťahu silno benefituje.⁸ (Thorhallsson & Bailes, 2017; Thorhallsson, 2010)

Turecké vojenské nasadenie v Katare sa začalo v polovici roka 2015 ako súčasť pôvodného plánu zriadiť poradnú veliteľskú skupinu v rámci katarského generálneho štábu a vybudovať vojenskú základňu pozostávajúcu zo zhruba 500 až 600 tureckých vojakov. Spolupráca medzi Katarom a Tureckom v rámci obrany ale začala už skôr. V roku 2007 bola podpísaná Dohoda o spolupráci v oblasti obranného priemyslu a v roku 2012 Dohoda o vojenskom výcviku. Dohoda o vojenskej spolupráci z marca 2015 o výmene spravodajských informácií ďalej zdokonalila toto vojenské partnerstvo. Tieto dohody zodpovedajú modelu malého štátu, ktorý zvyšuje svoju bezpečnosť prostredníctvom vojenskej spolupráce s významnejšími mocnosťami a turecké vojenské nasadenie sa tak pripojilo k americkej posádke v Al Udejde ako ďalšia z alternatív katarskej obrany. (Yüksel & Tekineş, 2021)

Kataru sa tak podarilo získať politické zaštitenie od krajín mimo jeho bezprostredného regiónu, teda z Perzského zálivu. V súčasnosti chráni Katar dve najväčšie armády NATO, najsilnejšej obrannej aliancie na svete, a zaisťujú mu deterenčný efekt pred hrozbou zvonka.

4.1.2. Ekonomické zaštitenie

Ako píše Thorhallsson a Bailes (2017), malé štáty sú závislé od medzinárodného obchodu kvôli ich obmedzeným domácim trhom a koncentrovanej výrobe. Táto vonkajšia

⁸ Ozbrojené sily Kataru majú iba obmedzený personál, v porovnaní s jeho susedmi zanedbateľný. Vojenská sila Kataru tak spočíva predovšetkým v hostení regionálneho veliteľstva Ústredného velenia USA (CENTCOM) a viac ako 8 000 amerických vojenských síl v rôznych vojenských zariadeniach, vrátane veľkej leteckej základne Al Udeid. Katar má s USA štatút hlavného spojenca mimo NATO (MNNA). Tento status poskytuje zahraničným partnerom určité výhody v oblasti obrannej, obchodnej a bezpečnostnej spolupráce (The world factbook: Qatar).

závislosť znamená, že ich ekonomiky kolíšu viac ako väčšie ekonomiky a sú závislé od otvorených obchodných vzťahov s väčšími ekonomikami. Ekonomické zaštitenie tak môže pochádzať od štátu alebo organizácie vo forme priamej ekonomickej pomoci a investícií, menovej únie, výhodných pôžičiek, výhodného prístupu na trh a spoločného trhu. Katar je priamo závislý od exportu. Zemný plyn a ropa dominujú v katarskom exporte, pričom prvá menovaná surovina predstavuje až takmer 50 % celkového exportu tejto krajiny. Hlavnými exportnými partnermi Kataru sú Japonsko, Čína, Južná Kórea a Singapur, pričom ale tieto krajiny (predovšetkým Japonsko a Južná Kórea) sú závislé od importu týchto surovín.⁹ (Importing from Qatar)

Dopyt po týchto surovinách je dostatočne veľký na to, aby mal Katar istotu ich odberu. To dokazujú aj nedávne kontrakty s týmito ázijskými štátmi na ďalšie desaťročia. (Calabrese, 2023; Mills & El Dahan, 2022). Katar tak oplýva veľkým bohatstvom, ktoré je ale limitované zásobami týchto nerastných surovín, ktoré sa v horizonte desiatok rokov postupne minú. Ako sa píše na oficiálnych stránkach katarského investičného úradu: „*QIA (Qatar Investment Authority) bola založená v roku 2005 na ochranu a rast finančných aktív Kataru a na pomoc pri diverzifikácii ekonomiky.*“ (QIA in Focus) V záujme katarskej vlády (vládnucej rodiny) je teda rozumné teraz investovať, aby si do budúcnosti zabezpečila vplyv a príjem, ktorý jej zabezpečí „nevyhnutnosť“ na medzinárodnom poli. (Buzan, Wæver, & de Wilde, 1998)

V priebehu rokov sa Doha presadila ako strategický partner pre väčšinu západných vlád, podporujúc viaceré odvetvia hospodárstva – od športových klubov a módnych značiek až po významné nehnuteľnosti, banky, továrne a veľkú infraštruktúru. Ako hovorí Andreas Krieg, docent na londýnskej King's College: „*Katar je v súčasnosti pravdepodobne najzápadnejšou krajinou v Perzskom zálive.*“ (Domat, 2022) V rámci menovej politiky je katarská mena chránená americkým dolárom, na ktorý je pevne naviazaná. Ako uvádza katarský úrad pre verejné práce „Ashghal“: „*Táto (pevná naviazanosť) prispieva k ekonomickej stabilite katarskej ekonomiky, pričom americký dolár je stále globálnou – a silnou – menou. Mat' dolár ako základ je dôležitý pre podporu silnej finančnej pozície Kataru a prosperujúceho bankového sektora.*“ (About Qatar: Qatar's Economy)

Katarské ekonomické krytie tak nespočíva v rámci nejakej organizácie/väčšieho štátu, ale v rámci investícií. Katar si vďaka svojim obrovským príjmom dokázal vytvoriť vlastné

⁹ Japonsko a Južná Kórea majú minimálne zásoby nerastných surovín a ich geografická izolovanosť im sťažuje import týchto produktov z iných zdrojov.

ekonomické zabezpečenie. Katarský investičný úrad dokázal diverzifikovať svoje portfólio natoľko, že katarské bohatstvo je dostatočne chránené pred akýmikoľvek hrozbami, či už zvnútra alebo zvonka. Naviazanosť katarskej meny na americký dolár tak slúži ako poistka na ochranu týchto pasív pred nečakanými výkyvmi na svetových trhoch.

4.1.3. Sociálne zaštitenie

Zo sociálneho hľadiska sa ako najprirodzenejšie zaštitenie pre Katar javí Rada pre spoluprácu arabských štátov Perzského zálivu (GCC). GCC bola formálne založená 25. mája 1981 v Abu Dhabi, so sídlom v Rijáde. Charta Rady sa odvoláva na spoločné vlastnosti všetkých dotknutých krajín. Či už ide o spoločné vlastnosti vládnucich režimov, islamskú vieru (a spoločnosť na jej pilieroch postavenú), alebo špeciálne vzťahy, ktoré medzi krajinami panujú, ich spoločným cieľom v Rade by mala byť koordinácia, spolupráca a integrácia spoločných záujmov. Tieto ciele chcú signatárske krajiny dosiahnuť prehĺbením spolupráce a posilnením väzieb medzi nimi, a to predovšetkým v ekonomických, finančných, colných, obchodných a kultúrnych oblastiach. (The Charter)

V rámci GCC má tak Katar možnosť rozvíjať svoj kultúrny, spoločenský a vedecký potenciál. Konflikty v rámci GCC, od hraničných sporov až po nesúlad v regionálnej politike, však boli jej bežnou súčasťou od jej vzniku. Tieto problémy ukazujú zraniteľnosť celej organizácie, nakoľko vládcovia členských krajín medzi sebou nesúhlasia v seriózných politických oblastiach. Sociálne zaštitenie Kataru je tak pravidelne v ohrození. Okrem toho, kombinácia podmienok na globálnej, finančnej a domácej úrovni uviedla Saudskú Arábiu do stavu, kedy nasleduje agresívnejšiu obrannú a zahraničnú politiku. Tieto faktory sme mohli pozorovať aj pri nedávnej blokáde Kataru, ktorá prebiehala v rokoch 2017 – 2021.¹⁰ V kombinácii s nízkou úrovňou inštitucionalizácie GCC môžeme teda vnímať tento spor (blokádu) ako snahu navrátiť Katar na „spoločnú“ líniu s ostatnými členskými štátmi, nakoľko v rámci samotnej skupiny absentuje účinný nástroj na riešenie sporov. (Fawcett, 2019, s. 333–334)

Katar tak musí aj sociálne zaštitenie hľadať mimo svojho bezprostredného susedstva, a podobne ako v politickej oblasti, aj tu ponúka svoje možnosti USA, respektíve EÚ. V rámci vzdelávania Katar zameriava svoje vysoké školstvo na spoluprácu so západnými univerzitami.

¹⁰ V rámci blokády bola prerušená akákoľvek cestná, lodná aj vzdušná osobná doprava do Kataru zo Saudskej Arábie, SAE a Bahrajnu. Taktiež sa zamedzilo vo veľkej miere pohybu tovaru a služieb medzi ním a ostatnými krajinami.

Pod projektom Educational city, ktorý spravuje Qatar Foundation, momentálne pôsobí niekoľko západných univerzít, ktoré majú svoju pobočku v Katare, medzi nimi napríklad texaská A&M, Weill Cornell alebo HEC Paris. Tento ambiciózny projekt však čelil od začiatku jednému problému, vládny vzdelávací systém totiž neprodukoval študentov, ktorí by mali potrebné zručnosti na štúdium na týchto prestížnych univerzitách. V roku 2001 tak katarská vláda poverila americký think-tank RAND¹¹, aby zhodnotil vzdelávací systém a poskytol odporúčania na zlepšenie. (Amin & Cochrane, 2023; About Qatar Foundation)

Prirodzené sociálne zaštieňenie pre Katar – GCC, sa teda ukázalo ako príliš nespoľahlivé. Katarská vláda kompenzovala risk kultúrnej, vzdelanostnej a technologickej stagnácie predovšetkým investíciami do vzdelávania inšpirovaného „západným“ modelom, a aj akademickú spoluprácu rozvíjala týmto smerom. Avšak podobne ako pri ekonomickom zaštieňení, aj v tomto prípade zohrávajú najpodstatnejšiu rolu vlastné katarské zdroje. Katar, v rámci svojej „soft power“ stratégie, vybudoval silnú značku – televíziu Al-Džazíra. Kvôli absencii slobodného arabského média a úpadku hlavných intelektuálnych a kultúrnych miest arabského sveta (Káhira, Damask, Bejrút a Bagdad), Katar vybudoval alternatívne kultúrne, mediálne a intelektuálne centrum arabského sveta. (Kabalan, 2019)

Katar si nemohol zabezpečiť vlastnú ochranu z praktických dôvodov, a tak využil USA a Turecko na svoje politické zaštieňenie. V prípade sociálneho a ekonomického zaštieňenia si však Katar dokázal vytvoriť vlastné „štieňenie“ a v týchto oblastiach nepotrebuje bezprostrednú ochranu a podporu zo zahraničia. Prvú hypotézu stanovenú v úvode tak môžem čiastočne vyvrátiť. Ukázalo sa síce, že malý štát je schopný aj sám odstrániť konkrétne nevýhody v ekonomických alebo sociálnych otázkach, ale nedokáže to bez prísunu prvotného kapitálu a spolupráce v daných oblastiach.

4.2. Status-seeking theory

Ako píše Neumann & de Carvalho (2015), byť veľmocou znamená byť štátom, s ktorým treba počítať; byť malým štátom je o tom, aby si vás niekto všimol alebo vás videl. Autori v tomto texte používajú prípad Nórska. Asi storočie po získaní štátnej suverenity v roku 1905 bolo nezvyčajné počuť diskusie o nórskom národnom záujme. Veci sa skutočne

¹¹ RAND Corporation je americká výskumná inštitúcia, ktorej poslaním je „hľadať riešenie dôležitých spoločenských problémov, ktoré napomôžu spoločnostiam po celom svete byť bezpečnejšími, zdravšími a viac prosperujúcimi“. RAND Corporation je nezisková a ideologicky neutrálna inštitúcia, ktorá zakladá svoju prestíž na objektívnom a rigoróznom výskume. (About the RAND corporation)

začali meniť, keď minister zahraničných vecí Jonas Gahr Støre v roku 2007 spustil iniciatívu na diskusiu o nórskeho záujmoch. Podobne aj v Katar sa zmenila diskusia po palácovom prevrate z roku 1995. Hamad bin Khalifa Al-Tháni, muž s nesmiernym nadšením pre pozitívne zmeny, vnímal pomalé tempo regionálnych transformácií ako prekážku rozvoja Kataru. Vďaka svojmu inovatívnemu plánu a veľkorysosti bol obľúbenejší ako jeho otec. S podporou popredných vládnucich členov rodiny, ktorí rovnako vnímali problémy, s ktorými sa Katar v tom čase stretával, dokázal korunný princ nahradiť svojho otca v nekrvavom palácovom prevrate počas toho, ako ten trávil dovolenku vo Švajčiarsku. To ukazuje, ako mal dobre prečítané nálady obyvateľstva, a získal si tak dôveru elit. (Qatar and the Al Thani, 2015)

Katarská zahraničná politika sa zásadne zmenila po roku 1995. V tejto zmene hrali zásadnú rolu dva faktory, ktoré zviditeľnili Katar v regióne a vo svete: televízia Al-Džazíra a mediácia regionálnych konfliktov. Tieto oblasti budem bližšie rozoberať v nasledujúcich dvoch podkapitolách.

4.2.1. Al-Džazíra

„Schopnosť Al-Džazíry ovplyvňovať verejnú mienku v celom regióne je pre Katar tak významným zdrojom vplyvu, že je nepravdepodobné, že by sa ho vzdala.“ Tento výrok údajne (na základe uniknutej depeše na wikileaks) povedal americký veľvyslanec v Dohe. Či je naozaj pravdivý alebo nie, pravdou zostáva, že popularita Al-Džazíry pomohla vytvoriť Kataru obraz významnosti takmer na úrovni tej saudskoarabskej a katarská vláda z tohto obrazu ťažila od začiatku vzniku tohto média. (Feiler & Zeev, 2017, s. 28) Keď sa v roku 1995 dostal k moci emir Hamad bin Chalifa Al-Thani, počítal s tým, že vysielanie populárnej televíznej siete pomôže Kataru získať podporu Západu v prípade, že by sa Irán, Irak alebo Saudská Arábia rozhodli pre inváziu (Miles, 2006). Hlavnou úlohou televízie tak už od začiatku bolo byť formou „soft power“, ktorou si Katar zaistí viditeľnosť v prípade ocitnutia sa v ohrození.

Ako sa vlastne stala Al-Džazíra takým vplyvným médiom a nástrojom katarskej „soft power“? Išlo predovšetkým o objektivitu a profesionalitu, s ktorou pristupovala k žurnalistike. Al-Džazíra poskytla platformu pre hlasy a perspektívy, ktoré sú často vylúčené z rozprávania západných médií, najmä v otázkach ako izraelsko-palestínsky konflikt, Arabská

jar a prebiehajúca kríza v Sýrii. Po kontroverzii s napojením na teroristov¹² bola Al-Džazíra ostrakizovaná západnými médiami, ale jej redakcia bola natoľko profesionálne riadená, „panarabsky vlastenecká“ vo svojej dikcii, argumentácii, sugestívnom grafickom spracovaní ale hlavne vo výbere informácií, že západné médiá jej nemohli konkurovať, pokiaľ chceli zostať verní najvyšším novinárskym zásadám (Mendel, 2015). Týmto prístupom si Al-Džazíra postupne vydobyla rešpekt v arabskom, ale aj západnom svete. Katar sa tak stal sídlom prvej arabskej televízie pracujúcej podľa profesionálnych novinárskych štandardov.

Keď sa malé štáty zapájajú do hľadania statusu, nie je to spôsob, ako súťažiť o status veľmoci. Väčšina z nich si bude vedomá svojich obmedzení výkonu. Dosiachnutie postavenia pod – nie po boku – veľmoci je teda pre malý štát zárukou, že si ho všimnú. (Neumann & de Carvalho, 2015) V tomto vnímaní sa tak Katar zásadne vymkol z premisy, ktorú razi status-seeking theory, pretože vplyv Al-Džazíry v regióne bol častokrát získaný na úkor záujmov ostatných krajín GCC, ako tomu bolo napríklad počas Arabskej jari. Ako sa vyjadril minister zahraničných vecí SAE Anwar Gangash: „*Politická a sociálna atmosféra v Perzskom zálive hľadá s optimizmom na ukončenie katarskej krízy, a na najlepší spôsob, ako zaručiť záväzok Dohy k akejkoľvek dohode, ktorá bude prínosom pre región. Zdá sa však, že katarské médiá sú neoblomné v podkopávaní akejkoľvek dohody.*“ (Khalid, 2020)

Zatiaľ čo susedný Dubaj sa zameral na vytvorenie ikon, akou je napr. najvyššia budova sveta, Katar investoval do vybudovania televízie Al-Džazíra a urovnávania konfliktov. Zameranie Dohy na aktívnu diplomaciu mohlo byť teda ovplyvnené úspechom televízie Al-Džazíra, ktorá upriamila pozornosť na arabský svet a jeho problémy, vďaka čomu vycítil emir Hamad bin Khalifa Al-Thani príležitosť riešiť tieto problémy arabskými spôsobmi riešenia – skrze katarskú mediáciu. (Feiler & Zeev, 2017, s. 29) Vplyv a prestíž Al-Džazíry tak pozdvihli status Dohy v regióne a tá tak mala možnosť autonómne vystupovať v jej zahraničnej politike.

¹² V roku 1998 začala robiť „sprostredkovateľa“ teroristom z Al-Káidy a posúvala ich odkazy a videonahrávky do CNN a ďalších svetových médií. Ako aj priznal hovorca Al-Káidy, ich dôvod, prečo si vybrali Al-Džazíru na šírenie ich posolstiev, spočíval predovšetkým v tom, že redakcia sa predtým nevyjadrovala kriticky na adresu ani ich, ani iných mudžahedinov. (Borárosová, Filipec, & Walter, 2017)

4.2.2. Mediácia regionálnych konfliktov

Podobne ako severské štáty alebo Švajčiarsko, Katar sa rozhodol vytvoriť neutrálnu pôdu, kde by mohol pôsobiť ako tretia strana. Mediácia, predovšetkým vo vnútroštátnych konfliktoch, sa stala kľúčovou súčasťou nezávislej a inovatívnej regionálnej politiky Kataru. Mediácia bola hlavnou črtou katarskej ústavy prijatej v apríli 2003, pričom článok 7 špecificky nariaďuje, aby bola katarská zahraničná politika „založená na princípe posilňovania medzinárodného mieru a bezpečnosti prostredníctvom podpory mierového riešenia medzinárodných sporov“ (Ulrichsen, 2014, s. 6).

Katar využil medzinárodné fóra na ohlasovanie svojho nového mediátorského statusu. Začiatkom 21. storočia sa Doha ujala rotujúceho vedenia Organizácie islamskej konferencie (2000 – 2003) a predsedníctva zoskupenia G77 + Čína v OSN (2004). Tieto pozície poskytovali regionálnu a medzinárodnú platformu na presadzovanie nových ideálov katarskej zahraničnej politiky, ktoré vyvrcholili prestížnym ziskom dvojročného kresla v Bezpečnostnej rade OSN v rokoch 2006 – 2007. Funkčné obdobie v Bezpečnostnej rade sa časovo zhodovalo s niekoľkými regionálnymi konfliktami, ktoré ponúkli vysoko postavenú platformu pre katarské sprostredkovateľské politiky. Bolo to práve toto obdobie, keď sa Kataru podarilo mediovať najviac konfliktov a zároveň v nich dosiahnuť najväčšie úspechy, ako sú prípady Jemenu (2008 – 2010), Libanonu (2008) a Darfúru (2008 – 2010). (Ulrichsen, 2013)

Katar sa snažil zvýšiť svoju moc a význam v regióne prostredníctvom diplomatických prostriedkov a mediátorskej politiky. Táto však nie vždy dospela k dlhodobému úspechu, čo je prejavom „niche diplomacie“, ale vďaka propagovaniu svojho údajného úspechu, aj skrze mediálne platformy ako Al-Džazíra, tieto výsledky mohla prezentovať v pozitívnom smere. Umiestnenie princípu mediácie do jadra cieľov katarskej zahraničnej politiky odrážalo predovšetkým vedomie, že takýto krok ponúka šancu urobiť odvážne vyhlásenie o autonómii na regionálnej a medzinárodnej scéne. Zároveň však umožňuje zabezpečiť si ochranu svojich dôležitých zdrojov. Štáty sa totiž môžu zapojiť do mediácie aj preto, že potenciálne náklady spojené s nečinnosťou v konflikte sa považujú za vyššie ako riziká spojené s úlohou mediátora. V kontexte rozmáhajúceho sa exportu LNG na konci 90. rokov môže byť toto vnímané ako jeden zo spôsobov, ako si Doha chcela zabezpečiť ochranu nových a kľúčových ekonomických záujmov. (Ulrichsen, 2014, s. 6) (Mehran, 2011)

Mediácia konfliktov, rovnako ako v iných prípadoch, sa ukázala ako efektívny nástroj „soft power“ aj v prípade Kataru. Táto stratégia pomohla zviditeľniť sa Kataru na medzinárodnej scéne a v duchu status-seeking teórie mohla presadzovať svoje záujmy prostredníctvom „good power“. Napriek tomu, že výsledky týchto mediácií nie vždy priniesli trvalé riešenie, už len samotná snaha (spojená s reklamou v podobe Al-Džazíry) vyniesla Kataru dobrý imidž. Zároveň zníženie napätia v regióne bolo pre Dohu menej nákladné než následné vyčísľovanie vlastnej nečinnosti.

Môžem tak potvrdiť druhú hypotézu stanovenú v úvode. Kataru, ako malému štátu, sa podarilo viesť autonómnu zahraničnú politiku na základe využitia „soft power“. To sa mu podarilo pomocou mediátorskej politiky v regionálnych konfliktoch. Na presadenie tejto jeho role využil televíznu stanicu Al-Džazíra, ktorá si získala za dobu svojej existencie povest' profesionálneho média, ktoré zviditeľňuje udalosti arabského sveta v regióne aj vo svete.

Záver

V tejto bakalárskej práci som sa rozhodol venovať Kataru ako možnému fenoménu medzi malými štátmi. Mojim cieľom bolo pozrieť sa na túto krajinu optikou súčasných teórií o malých štátoch. Na začiatok som sa pokúsil predstaviť doterajší výskum a pokrok v oblasti výskumu malých štátov. Ako sa ukázalo, už samotné definovanie veľkosti štátu (a jeho zaradenie do kategórie malých štátov) je veľmi zložité, pretože existuje hneď niekoľko faktorov, ktoré ovplyvňujú veľkosť štátu, a tieto sú jedinečné pre jednotlivé štáty. To, že existuje široká škála faktorov, na základe ktorých možno malý štát definovať, môže byť dôvodom, prečo doteraz nebolo dosiahnuté jednej konsenzuálnej definície. V nasledujúcej časti som sa zameril na teoretický posun v oblasti vnímania malého štátu na medzinárodnom poli. Priekopníčkou v období studenej vojny bola Anette Baker Fox, ktorá už v 50. rokoch dávala malému štátu väčšiu moc než jej súčasníci ako napríklad Keohane alebo Morgenthau. Zatiaľ čo počas trvania bipolárneho rozdelenia sveta (počas studenej vojny) bol malý štát vnímaný ako neschopný samostatného jednania, v 90. rokoch sa rozmohlo vnímanie malých štátov ako aktérov s väčšími možnosťami. Veľkým prínosom v 90. rokoch bola nová teória konštruktivismu od Alexandra Wendta, ktorá dala za vznik aj Nordickej škole.

Na záver teoretickej časti som bližšie rozobral dve súčasné teórie venujúce sa malým štátom – shelter theory a status-seeking theory. Tieto teórie vychádzajú z tzv. tretej vlny výskumu malých štátov a sú konštruktom, s ktorým prišli a rozviedli ho akademici tzv. Nordickej školy. Výskumníci tejto školy pracujú s prípadovými štúdiami severských krajín ako sú Island, Dánsko alebo Nórsko. Použité teórie teda tiež stavajú na socio-politicko-ekonomických reáliách severských krajín a tento fakt vnímam ako nedostatok tejto práce. Shelter theory pracuje s tromi oblasťami (zaštítieniami), v ktorých malý štát dúfa, že nájde kompenzáciu u iného aktéra. Status-seeking theory zase pracuje s myšlienkou, že pre malý štát je podstatnejšie dosiahnuť status než pre veľký štát, a pomocou „soft power“ ho môžu získať. Status je v tomto prípade zameniteľný s rešpektom a malé štáty sa ho najčastejšie snažia dosiahnuť skrze kvalitu alebo „bytie dobrým“ (mierové misie, mediácia a pod.).

V analytickej časti práce som sa pokúsil uplatňovať poznatky z oboch teórií na realie Kataru v jeho zahraničnopolitickom správaní, t. j. pokúsil som pomocou jednotlivých teórií potvrdiť či vyvrátiť stanovené hypotézy, a teda zistiť, či sa Katar správa tak, ako tieto teórie malých štátov predpokladajú. K analýze som využíval predovšetkým priame zdroje, medzi

nimi napríklad oficiálne stránky katarských úradov a inštitúcií v kapitole ekonomické zaštitenie alebo chartu zoskupenia GCC v kapitole sociálne zaštitenie. Z autorov som potom najviac využíval práce Christiana Ulrichsena a Mawrana Kabalana, ktorí sa dlhodobo venujú Kataru a jeho vzťahom v regióne.

Ako sa ukázalo, Katar si zabezpečil zaštitenie v politickej oblasti, v ktorej si z praktických dôvodov (malé púštne územie, málo obyvateľov) nemohol a nemôže zabezpečiť vlastné zaštitenie z dlhodobého hľadiska. Čo sa ekonomickej a sociálnej oblasti týka, Katar si dokáže z dlhodobého hľadiska zabezpečiť vlastné krytie a fungovať autonómne. V ekonomickej oblasti mu autonómiu zabezpečujú investície a dopyt po nerastných surovinách. V sociálnej oblasti sa zase spolieha na kvalitné školstvo, partnerstvo so západnými univerzitami a pozdvihnutie Dohy ako kultúrneho centra vďaka dobrej propagácii (televíziou Al-Džazíra). Prvú hypotézu teda môžeme iba čiastočne potvrdiť, pretože Katar síce uprednostnil vlastné možnosti pred zaštitením u iného aktéra, ale nedokázal ich udržiavať bez prísunu prvotného kapitálu a spolupráce v daných oblastiach.

Druhú hypotézu môžeme potvrdiť. Malý štát môže viesť autonómnu zahraničnú politiku za pomoci vhodne zvolenej „soft power“ stratégie. Katar na to využil mediátorskú politiku a medzinárodné fóra. Tieto jeho aktivity propagovala televízia Al-Džazíra, unikátne médium v arabskom svete.

Status-seeking theory je tak teóriou v oblasti správania sa malých štátov, ktorá nám v súčasnosti najlepšie pomáha pochopiť správanie sa Kataru na medzinárodnej scéne. V prípade shelter theory sa Katar vymyká predstave, že pre malý štát je najlepšia možnosť zvoliť si krytie u iného aktéra. Katar si v tomto prípade vybral cestu svojpomocného odstránenia nevýhody a na tento účel použil vlastné bohatstvo pochádzajúce predovšetkým z exportu nerastných surovín a produktov z nich. Ako už však bolo povedané vyššie, nedostatkom použitej literatúry v tejto práci je zameranie sa autorov na severské krajiny. Realie Blízkeho východu, respektíve zoskupenia GCC, sú podstatne iné než tie v Európe, respektíve v Európskej únii. Taktiež nedemokratický charakter zálivových monarchií je v kontraste s demokratickými vládami severských krajín. Ďalší výskum sa tak otvára napríklad v otázke integrácie krajín v rámci zoskupenia GCC, ktoré, napriek mnohým nedostatkom, ktorými trpia (a ktoré z nich robia „malé štáty“), patria medzi jedny z najbohatších štátov sveta. Samotný Katar je predmetom ďalšieho výskumu, pretože jeho zahraničná politika významne ovplyvňovala udalosti v regióne. A v neposlednom rade sú to

možnosti využitia „soft power“ stratégií, ktoré, ako sa ukázalo, dokážu malú krajinu spraviť veľkou aj v silnej konkurencii.

Zoznam literatúry

Abo Lila, S.M. (2017). The theoretical dimensions of analyzing foreign politics of small states, *Journal of Economic and Political Science*, Vol. 8 No. 2, pp. 77-112.

About Qatar Foundation [Online]. Prevezaté 23. júna, 2023. Dostupné z: <https://www.qf.org.qa/about>

About Qatar: Qatar's Economy [Online]. Prevezaté 23. júna, 2023. Dostupné z: <https://www.ashghal.gov.qa/en/AboutQatar/Pages/Economy.aspx>

About the RAND Corporation [Online]. Prevezaté 23. júna, 2023. Dostupné z: <https://www.rand.org/about.html>

Amin, H., & Cochrane, L. (2023). The development of the education system in Qatar: assessing the intended and unintended impacts of privatization policy shifts. *British Journal Of Middle Eastern Studies*, 1-21. <https://doi.org/10.1080/13530194.2023.2198688>

Amstrup, N. (1976). The Perennial Problem of Small States: A Survey of Research Efforts. *Cooperation And Conflict*, 11(3), 163-182. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/45083037>

Archer, C., and Nugent, N. (2002). Introduction: small states and the European Union. *Current Politics and Economics of Europe*, 11(1), 1-10.

Borárosová, I., Filipec, O., & Walter, A. T. (2017). *Global jihad: case studies in terrorist organizations* (s. 33). Gdansk: IBPE.

Braveboy-Wagner, Jacqueline. 2010. „Opportunities and Limitations of the Exercise of Foreign Policy Power by a Very Small State: The Case of Trinidad and Tobago.“ *Cambridge Review of International Affairs* 23(3): 407–27. <https://doi.org/10.1080/09557571.2010.484049>

Britannica, Editors of Encyclopaedia (2023, 27. marec). *Persian Gulf War. Encyclopedia Britannica* . Dostupné z: <https://www.britannica.com/event/Persian-Gulf-War>

Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. (s. 16-18). Londýn: Lynne Rienner Publishers.

Calabrese, J. (2023, 10. apríl). Qatar doubles down on LNG amid energy market volatility. Dostupné z: <https://www.mei.edu/publications/qatar-doubles-down-lng-amid-energy-market-volatility>

- Domat, C. (2022, 4. december). Qatar: Spending cash abroad [Online]. Dostupné z: <https://www.gfmag.com/magazine/december-2022/qatar-spending-cash-abroad>
- Elman, M. F. (1995). The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard. *British Journal Of Political Science*, 25(2), 171-217. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/194084>
- Fawcett, L. L. 'E. (2019). *International relations of the Middle East* (Fifth edition). Oxford: Oxford University Press.
- Feiler, G., & Zeev, H. (2017). *Qatar: The Limits of Nouveau Riche Diplomacy*. Ramat Gan: Begin-Sadat Center for Strategic Studies. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/resrep04750>
- Fox, A. B. (1969). The Small States in the International System, 1919-1969. *International Journal*, 24(4). <https://doi.org/10.2307/40200289>
- Galal, A. M. (2019). External behavior of small states in light of theories of international relations. *Review Of Economics And Political Science*, 5(1), 38-56. <https://doi.org/10.1108/REPS-11-2018-0028>
- Hanks, R. R. (2011). *Encyclopedia of geography terms, themes, and concepts* (s. 294) (2.nd ed.). Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Henrikson, A. K. (2005). Niche Diplomacy in the World Public Arena: the Global 'Corners' of Canada and Norway. In J. Melissen, *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations* (pp. 67-87). New York: Palgrave Macmillan.
- Importing from Qatar [Online]. Prevzaté 23. júna, 2023, Dostupné z: <https://www.tradefinanceglobal.com/imports/qatar/>
- Jakobsen, P. V., Ringsmose, J., & Saxi, H. L. (2018). Prestige-seeking small states: Danish and Norwegian military contributions to US-led operations. *European Journal Of International Security*, 3(2), 256-277. <https://doi.org/10.1017/eis.2017.20>
- Kabalan, M. (2019). Actors, Structures and Qatari Foreign Policy. *Almuntaqa*, 2(2), 61-82. <https://doi.org/10.31430/almuntaqa.2.2.0061>

Keohane, R. O. (1969). Review: Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics. *International Organization*, 23(2), 291-310. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2706027>

Khalid, T. (2020, 22. december). *UAE's Gargash: Qatar's media is undermining Gulf crisis progress* [Online]. Dostupné z: <https://english.alarabiya.net/News/gulf/2020/12/22/UAE-s-Gargash-Qatar-s-media-is-undermining-Gulf-crisis-progress>

Kristjánsson, J. Þ. (2022). Studying Small States: The role of security and strategy as concepts. *Nordicum-Mediterraneum: Icelandic E-Journal Of Nordic And Mediterranean Studies*, 17(1), 1-16. Dostupné z: <https://nome.unak.is/wordpress/volume-17-no-1-2022/new-article-peer-review/studying-small-states-the-role-of-security-and-strategy-as-concepts/>

Martin, Y. K. (2022). Small States and Shelter Theory: Iceland's External Affairs by Baldur Thorhallsson. *Uluslararası İlişkiler: International Relations*, 19(76), 105-107. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/27195133?searchText=%28%28shelter+theory%29+AND+%28small+states%29%29&searchUri=%2Faction%2FdoAdvancedSearch%3Fq0%3Dshelter%2Btheory%26q1%3Dsmall%2Bstates%26f0%3Dall%26c1%3DAND%26f1%3Dall%26acc%3DOn&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A47db849de927dd85a4135783147959e2

Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics* (162-163). New York: W. W. Norton & Company.

Mehran, K. (2011). Mediation and Qatari Foreign Policy. *Middle East Journal*, 65(4), 539-556. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41342739>

Mendel, M. (2015). *Arabské jaro: historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě*. (s. 22). Praha: Academia.

Miles, H. (2006). Al Jazeera. *Foreign Policy* (155), 20-24. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/25462058>

Mills, A., & El Dahan, M. (2022, 21. november). Qatar seals 27-year LNG deal with China as competition heats up. *Reuters*. Dostupné z: <https://www.reuters.com/business/energy/qatarenergy-signs-27-year-lng-deal-with-chinas-sinopec-2022-11-21/>

Neumann, I. B., & de Carvalho, B. (2015). Introduction: Small states and status. In I. B. Neumann & B. de Carvalho, *Small States and Status Seeking: Norway's Quest for Higher Standing* (pp. 1-21).

Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics* (s. 5). New York: Public Affairs.

Ó Súilleabháin, A. (2014). Small States as International Actors. In A. Ó Súilleabháin, *Small States at the United Nations: Diverse Perspectives, Shared Opportunities* (pp. 4-5). International Peace Institute. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/resrep09619.7?searchText=small+states&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dsmall%2Bstates&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A5862370e669052128320353a5172d26d

Pedersen, R. B. (2017). Bandwagon for Status: Changing Patterns in the Nordic States Status-seeking Strategies?. *International Peacekeeping*, 25(2), 217-241. <https://doi.org/10.1080/13533312.2017.1394792>

Qatar and the Al Thani. (2015). In J. A. Kéchichian, *Succession Challenges in the Arab Gulf Monarchies* (pp. 39-50). Soul: Asan Institute for Policy Studies. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/resrep20925>

QIA in Focus [Online]. Prevzaté 23. júna, 2023. Dostupné z: <https://www.qia.qa/en/Pages/default.aspx>

Roberts, D. (2013). *Qatar's international relations under Emir Tamim*. Oslo: The Norwegian Peacebuilding Resource Centre.

Røren, P. (2019). Status seeking in the friendly Nordic neighborhood. *Cooperation And Conflict*, 54(4), 562-579. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/48596447?searchText=%28%28status-seeking+theory%29+AND+%28small+states%29%29&searchUri=%2Faction%2FdoAdvancedSearch%3Fq0%3Dstatus-seeking%2Btheory%26q1%3Dsmall%2Bstates%26f0%3Dall%26c1%3DAND%26f1%3Dall%26acc%3Don%26efqs%3DeyJkaXNjIjpbImFXNTBaWEp5Wld4aExXUnBjMk5wY0d4cGJtVT0iXX0%253D&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A2eba7c71bd29e51d2f45c3f61a13798e

Snyder, J. (2004). One World, Rival Theories. *Foreign Policy*, (145), 52-62.
<https://doi.org/https://doi.org/10.2307/4152944>

The Charter [Online]. Prevzaté 23. júna, 2023. Dostupné z: <https://www.gcc-sg.org/en-us/AboutGCC/Pages/Primarylaw.aspx>

The world factbook: Qatar [Online]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/qatar/>

Thorhallsson, B. (2006). The Size of States in the European Union: Theoretical and Conceptual Perspectives. *Journal Of European Integration*, 28(1), 7-31.
<https://doi.org/10.1080/07036330500480490>

Thorhallsson, B. (2010). The Icelandic Crash and its Consequences: A Small State without Economic and Political Shelter. In R. Steinmetz & A. Wivel, *Small States in Europe: Challenges and Opportunities* (pp. 199-214). Farnham: Ashgate.

Thorhallsson, B., & Bailes, A. J. K. (2014). „Small States“: a Theme in Icelandic Political Science and Politics. *Nordiques*, 27, 117-131.

Thorhallsson, B., & Bailes, A. J. K. (2017). Do Small States Need ‘Alliance Shelter’?: Scotland and the Nordic Nations. In A. W. Neil, *Security in a Small Nation: Scotland, Democracy, Politics* (1st ed., pp. 49-76). Cambridge: Open Book Publishers.
<https://doi.org/10.11647/OBP.0078>

Thorhallsson, B. (2018). Studying small states: A review. *Small States & Territories*, 1(1), 17-34.

Thorhallsson, B., Steinsson, S. (2018, jún). *The Theory of Shelter*. Prednáška prezentovaná na konferencii Small States and the New Security Environment, Reykjavík, Island.

Ulrichsen, K. C. (2013). *Qatar's mediation initiatives*. Oslo: The Norwegian Peacebuilding Resource Centre.

Ulrichsen, K. C. (2014). *Qatar and the arab spring: Policy drivers and regional implications*. Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace. Dostupné z: <https://carnegieendowment.org/2014/09/24/qatar-and-arab-spring-policy-drivers-and-regional-implications-pub-56748>

- Vaicekauskaitė, Ž. M. (2017). Security Strategies of Small States in a Changing World. *Journal On Baltic Security*, 3(2), 7-15. <https://doi.org/10.1515/jobs-2017-0006>
- Viotti, P. R., & Kauppi, M. V. (1999). *International relations theory: realism, pluralism, globalism and beyond* (3rd ed.) (s. 434-454). Boston: Allyn and Bacon.
- Vital, D. (1967). *The Inequality of States* (s. 3). Oxford: Clarendon Press.
- Vital, D. (1971). *Survival of Small States: Studies in Small Power/Great Power Conflict*. Washington D.C: Oxford University Press.
- Willis, J. (2021). Breaking the paradigm(s): A review of the three waves of international relations small state literature. *Pacific Dynamics: Journal Of Interdisciplinary Research*, 5(1), 18-32. Dostupné z: <http://pacificdynamics.nz/volume-5-issue-1-march-2021/>
- Wohlforth, W. C., de Carvalho, B., Leira, H., & Neumann, I. B. (2018). Moral authority and status in International Relations: Good states and the social dimension of status seeking. *Review Of International Studies*, 44(3), 526-546. <https://doi.org/10.1017/S0260210517000560>
- Yüksel, E., & Tekineş, H. (2021). *Turkey's love-in with Qatar: A marriage of convenience*. (s. 18-19). Haag: Clingendael Institute. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/resrep28664>

Abstrakt

Táto práca má za cieľ preskúmať zahraničnú politiku štátu Katar, a to za pomoci vybraných teórií malých štátov. Medzi vybrané teórie patria shelter theory a status-seeking theory, pričom obidve vychádzajú z Nordickej školy štúdia malých štátov. Na začiatku tejto práce rozoberám vývoj skúmania malých štátov medzi akademikmi od začiatku studenej vojny. Potom plynule prechádzam k vývoju v tejto disciplíne od roku 1992, a nakoniec bližšie analyzujem samotnú Nordickú školu, respektíve teórie používané v tejto práci. V analytickej časti uplatňujem hlavné myšlienky oboch teórií v prípade Kataru. Kapitulu o shelter theory som rozdelil na tri kľúčové oblasti, v ktorých malé štáty hľadajú zaštitenie. Kapitulu status-seeking theory zase rozdeľujem na podkapitoly Al-Džazíra a mediáciu regionálnych konfliktov, pričom oboje pomohli Kataru zvýrazniť sa na medzinárodnej scéne. V závere sa mi tak podarilo prvú hypotézu čiastočne potvrdiť a druhú potvrdiť.

Kľúčové slová: Katar, malý štát, soft power, zaštitenie, status

Abstract

This thesis aims to examine the foreign policy of the State of Qatar, using selected small state theories. The selected theories include shelter theory and status-seeking theory, both of which are based on the Nordic school of small states studies. At the beginning of this thesis, I discuss the evolution of small state studies among academics since the beginning of Cold War. I then move seamlessly to developments in the discipline since 1992, and finally I analyze the Nordic School itself, or the theories used in this thesis, in more detail. In the analytical section, I apply the main ideas of both theories to the case of Qatar. I divide the chapter on shelter theory into three key areas in which small states seek shelter. In turn, I divide the status-seeking theory chapter into subchapters on Al-Jazeera and mediation of regional conflicts, both of which have helped Qatar to distinguish itself in the international arena. In the conclusion, I thus succeed in partially confirming the first hypothesis and confirming the second.

Keywords: Qatar, small state, soft power, shelter, status